

ТАҚРИЗИ

роҳбари илмӣ ба диссертатсияи Алимардонзода Зулайхо Файзалӣ дар мавзуи «Ҳамкорихои энергетикии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ (солҳои 1991-2021)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯи ихтисоси 6D020201- Таърихи муносибатҳои байналмилалӣ ва сиёсати хориҷӣ (илмҳои таърих)

Диссертатсияи Алимардонзода Зулайхо Файзалӣ дар таърихнигории тоҷик доир ба мавзуи «Ҳамкорихои энергетикии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ (солҳои 1991-2021)» нахустин таҳқиқоти муфасссали илмӣ ба шумор рафта, он бо фарогирии ҳуҷҷатҳои бойгонӣ, таҳқиқоти олимони намоёни соҳаи таъриху сиёсатшиносӣ, иқтисодиву муносибатҳои байналхалқӣ ва маводи матбуоти даврӣ мавриди таҳлилу баррасӣ қарор гирифтааст.

Густариш ва рушди ҳамкорихои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои Осиёи Марказӣ дар соҳаи энергетика, махсусан гидроэнергетика аз аввали солҳои соҳибистиклолӣ дар меҳвари таваҷҷуҳи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон қарор гирифтааст. Дар ин замина Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми худ ба Маҷлиси Олӣ – 23 декабри соли 2022 қайд менамоянд, ки: «шароити иқтисодии Тоҷикистон ҳамкорихои зичро бо кишварҳои минтақа - Ўзбекистон, Қирғизистон, Қазоқистон ва Туркменистон тақозо дорад. Густариши робитаҳо бо кишварҳои зикршудаи ҳамсоя ба таъмини осоиш ва оромии минтақа хизмат менамояд».

Инчунин Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам, Эмомалӣ Раҳмон масъалаҳои муҳимтарини Осиёи Марказиро, аз қабيلي проблемаи азхудкунии захираҳои энергетикӣ, пеш аз ҳама захираҳои обӣ - энергетикӣ, истифодаи пурсамар ва оқилонаи об ва проблемаи коммуникатсия, интиқоли бемайлони мол, қувваи корӣ ва сармоя, ёдрас шуда, аҳаммияти ҳаётан муҳим доштани ҳалли ин проблемаҳоро барои халқҳои Осиёи Марказӣ таъкид намуданд.

Аз таҳлили сарчашмаҳо, маводҳои бойгонӣ, адабиёти нашршуда ва матботи даврӣ бар меояд, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон дар минтақаи Осиёи Марказӣ яке аз кишварҳои дорони захираҳои бойи обӣ - энергетикӣ мебошад. Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи ҳаҷми захираҳои гидроэнергетикӣ дар ҷаҳон ҷойи 8-ум ва аз рӯйи ҳаҷми қиёсии захираҳо (ба ҳар сари аҳоли, ба ҳар 1 км² ҳудуд) мутаносибан ҷойҳои якум ва дуюмро ишғол мекунад. Захираи умумии солонаи қувваи барқи обӣ дар ҷумҳурӣ зиёда аз 527,06 миллиард кВт/с-ро ташкил медиҳад, ки аз он 3 - 4 фоизи он истифода мегардад.

Муҳаққиқон манзараи умумии рушди энергетикаи ҷумҳуриро нишон дода, ба яке аз масъалаи муҳим - ҳамкориҳои энергетикӣ Ҷумҳурии Тоҷикистонро бо дигар ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ дар сатҳи зарурӣ баррасӣ накардаанд. Аз ин рӯ, таҳқиқ ва баррасии масъалаи мазкур аҳамияти мавзӯи мавриди таҳқиқ ва объекти онро муайян мекунад.

Мубрам ва муҳим будани таҳқиқоти мазкур ба раванди омӯзиши омилҳо ва сабабҳои ниёзмандӣ ба қувваи барқ дар кишвар ва минтақа, ташҳиси имкониятҳои бузурги энергетикӣ ва роҳҳои ҳалли масъалаи марбут ба истифодаи самарабахши захираҳои обӣ - энергетикӣ вобаста аст.

Гузашта аз ин, дар даврони Истиқлол бо ташаббуси Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба сифати яке аз ҳадафҳои стратегӣ қарор гирифтани таъмини истиқлолияти энергетикӣ кишвар аҳамияти илмӣ мавзӯи мавриди таҳқиқро дучанд гардонида, мубрамият ва актуалӣ будани онро собит месозад.

Мақсади ва вазифаҳои таҳқиқот аз таҳлил ва омӯзиши таърихи ҳамкориҳои Тоҷикистон бо дигар кишварҳои Осиёи Марказӣ, дар соҳаи энергетика, махсусан гидроэнергетика, муайян намудани дараҷаи мутобиқати сатҳи ҳамкориҳои мазкур ба мақсади амалӣ намудани сиёсати берунаи ҷумҳурӣ дар марҳилаи ҳозира, инчунин дар

такмилдиҳии фаъолияти байналмилалии кишвар барои ояндаи миёнамуҳлат ва дарозмуҳлат мебошад.

Пойгоҳи сарчашмавии таҳқиқот хеле бой буда, дар рафти навишти диссертатсия муаллиф аз ҳуҷҷатҳои бойгонӣ, бойгонии ҷории Вазорати энергетика ва захираҳои оби Ҷумҳурии Тоҷикистон, бойгонии Ҷории ШСХК “Барқи Тоҷик”, Паёмҳо ва суханронҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, монографияҳо ва асарҳои гуногуни доир ба ин давр нашршуда, маводи матбуоти даврӣ ва санадҳои ба имзо расидаи соҳаи обӣ - энергетикӣ миёни ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ, истифода намудааст.

Объекти таҳқиқот масъалаи омӯзиши таърихи захираҳои гидроэнергетикӣ ва доираи ҳамкориҳои энергетикии Тоҷикистон бо дигар ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ дар муҳтавои диссертатсия ҷой дода шудааст. Предмети таҳқиқотро дараҷаи азхудкунии захираҳои обӣ-энергетикии минтақа ва таҳлили ҳолати равандҳои истифодаи нерӯи барқ дар истеҳсолот, саноат, маориф, фарҳанг ва ҳаёти маишӣ аҳолии ҷумҳуриҳои пасошуравии Осиёи Марказӣ фаро гирифтааст.

Навгони илмӣ таҳқиқот дар он ифода мегардад, ки бори аввал дар доираи як диссертатсия, дар шакли мавзӯи мукаммал маълумот дар бораи бунёди комплекси гидроэнергетикии Тоҷикистон, захираҳои гидроэнергетикии Тоҷикистон дар тавозуни энергетикии Осиёи Марказӣ, таҷрибаи таърихӣ ҳамкориҳои энергетикӣ ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ ва бахусус, густариш ва рушди ин ҳамкориҳо дар даврони истиқлол пешкаш гардидаанд.

Сохтори диссертатсия ба мазмунӣ он мувофиқ буда, аз муқаддима, дубоб, шаш зербоб, хулоса ва рӯйхати адабиёти истифодашуда, иборат мебошад.

Дар муқаддима мубрамияти мавзӯ асоснок карда шуда, сатҳи омӯзиши он, мақсад ва вазифаҳо, предмет ва объект, заминаи

сарчашмашиносии кор, доираи хронологӣ, навгонии илмӣ, асосҳои методологӣ, аҳаммияти назариявӣ ва амалии он муайян шудаанд.

Дар боби якуми рисола, ки **“Бунёди комплекси гидроэнергетикии Тоҷикистон: вижагиҳо ва аҳаммияти он дар низоми энергетикии Осиёи Марказӣ”** номгузорӣ шудааст, масъалаҳои захираҳои гидроэнергетикии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар таъвозуни энергетикии ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ, аҳаммияти бунёди комплекси гидроэнергетикӣ дар тараққиёти хоҷагии халқи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ дар шароити соҳибистиклолӣ, Консепсияи нави рушди комплекси энергетикии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити соҳибистиклолӣ мавриди таҳқиқу таҳлил қарор дода шудааст.

Боби дуюми рисола **“Ҳамкории Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ дар рушди соҳаи гидроэнергетика”** ном дошта, масъалаҳои захираҳои оби Осиёи Марказӣ ва масоили иқтисодии истифодаи онҳо барои истеҳсоли нерӯи барқ, ҳамкории дар сармоягузорӣ, лоиҳакашӣ ва истифодаи нерӯи зехнӣ-техникӣ дар соҳаи гидроэнергетика, аҳаммияти минтақавии НБО Роғун дар таъмини обу барқи ҷумҳуриҳои Осиёи Марказиро дар бар мегирад.

Дар хулоса фикри ҷамбасти докторант оид ба мавзӯ ва пешниҳоди тавсияҳо роҷеъ ба таҳқиқоти минбаъда дар ин самт оварда шудааст.

Саҳми шахсии довталаб аз он иборат аст, ки дар асоси маводҳои бойгонии ҷумҳуриявӣ ва ҷорӣ, сарчашмаҳо, қонуну санадҳои байналмиллаӣ, таҳқиқотҳои олимони соҳаҳои гуногун ва адабиёти илмӣ масъалаи мазкурро бори аввал таҳқиқ намудааст. Ҳамзамон, муаллиф сатҳи захираҳои энергетикии ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ ва тафовути онҳоро муайян намуда, доираи ҳамкории онҳо, махсусан Ҷумҳурии Тоҷикистонро пас аз соҳибистиклол гардидан нишон додааст. Докторант сарчашмаҳои зарурӣ таҳлил намуда, хулосаҳои худро баён намудааст. Дар ҳамин асос диссертатсия натиҷаи таҳқиқоти шахсии докторант ба ҳисоб рафта, андешаҳои илмӣ, коркарди назариявӣю методологӣ мустақилона баён ва иҷро шудаанд.

Дар диссертатсия мақсад ва вазифаҳои илмӣ пурра ҳал гардида, пешниҳод ва хулосаҳои муаллиф асоснок карда шудаанд. Натиҷаи муҳими диссертатсия дар он аст, ки масъалаи ҳамкориҳои энергетикӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ дар асоси факту далелҳо пурра ва дақиқ таҳлил гардида, таҳқиқот шакли мукаммалу мушаххасро пайдо кардааст.

Аҳаммияти амалии таҳқиқот аз он иборат аст, ки маводи диссертатсия дар рӯнамоии захираҳои энергетикӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ва аҳаммияти он барои минтақаи Осиёи Марказӣ, инчунин ҳангоми таҳияи асарҳои махсуси бунёди он ба таърих ва таърихнигорӣ таърихи халқи тоҷик хидмат хоҳад кард. Натиҷаи таҳқиқотро метавон дар раванди таълими таърихи халқи тоҷик, муносибатҳои байналхалқӣ, сиёсатшиносӣ, сотсиология, дар соҳаҳои иқтисодӣ, сиёсӣ ва дигар соҳаҳои ҷомеа, ҳамчунин ҳангоми роҳандозии сиёсати иҷтимоии давлат мавриди истифода қарор дод.

Муҳтавои диссертатсия дар мақолаҳои нашршудаи муаллиф дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар нашрияҳо инъикос ёфтааст.

Бо боварии комил гуфта метавонем, ки таҳқиқоти Алимардонзода Зулайхо Файзалӣ ба талаботи навишти рисолаҳои номзадӣ ҷавобгӯӣ буда, он дар асоси омӯзиши маводҳои бойгонӣ, санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ва минтақавӣ, маълумотҳои оморӣ, маводҳои Вазорати энергетика ва захираҳои оби Ҷумҳурии Тоҷикистон, ШСХК “Барқи тоҷик” ва дигар асару китобҳои ба ин соҳа тааллуқдошта, таҳия шудааст. Аксарияти ин маводҳо нахустин бор ба гардиши илмӣ ворид гардидаанд.

Ҳамин тариқ, Алимардонзода Зулайхо Файзалӣ аз ӯҳдаи таълифи рисолаи илмӣ баромада, вазифаҳои дар назди худ гузошташударо пурра иҷро намудааст. Диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯйи ихтисоси 6D020201 - Таърихи муносибатҳои байналмилалӣ ва сиёсати хориҷӣ (илмҳои таърих) пурра

мувофиқат мекунад. Диссертатсия аз рӯи натиҷаҳои назариявӣ ва хулосаҳои илмӣ, тавсияҳои амалӣ ва сатҳу сифати таҳияи худ ба талаботи Низомномаҳои Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ба таҳияи диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯи ихтисоси 6D020201- Таърихи муносибатҳои байналмилалӣ ва сиёсати хориҷӣ (илмҳои таърих) нисбатдоранд, ҷавобгӯӣ мебошад.

Хулоса, диссертатсияи Алимардонзода Зулайхо Ғайзали дар мавзӯи «Ҳамкорӣҳои энергетикӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ (солҳои 1991-2021)» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯи ихтисоси 6D020201- Таърихи муносибатҳои байналмилалӣ ва сиёсати хориҷӣ (илмҳои таърих) таҳқиқоти илмӣ анҷомёфта ҳисобида шуда, он ба талаботи муқарраргардидаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба дарёфти дараҷаҳои илмӣ қоне шуда ҷавобгӯӣ мебошад.

Рохбари илмӣ, д.и.т., дотсент,
мудири кафедраи таърихи умумӣ
ва муносибатҳои байналхалқӣ
ДДОТ ба номи С. Айни

Хусайнов Аҳмадҷон Қурбонович

Имзои доктори илмҳои таърих,
дотсент А. Қ. Хусайновро тасдиқ мекунам

Сардори шуъбаи кадрҳо
ва корҳои махсуси ДДОТ
ба номи Садриддин Айни

Мустафозода Абдукарим

15.10.2024

Суроға: 734003, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, хиёбони Рудаки, 121,
ДДОТ ба номи Садриддин Айни,
Телефон: (+ 992) 2241383;
E-mail: info@tgpu.tj